

Кирил ЦАНКОВ (Велико Търново)

**ПРОФЕСОР ТОДОР БАЛКАНСКИ В БЪЛГАРСКАТА
ОНОМАСТИЧНА НАУКА**

Представял съм многократно проф. д.ф.н. Тодор Балкански в специализираната литература; бил съм рецензент и редактор на негови трудове. И съавтор. Всичко това е указано по-долу в библиографията, която съм подбрал към това писание.

Тзи път реших да подхожда към него по друг начин. Да извлека от творчеството на именития български ономаст онова, което е най-важно за българската ономастична наука в развой. Да започна оттам, че проф. Т Балкански е първият дипломиран български ономаст като *доктор на филологическите науки*. Така пише в дипломата, издадена от тога-

вашния ВАК (Висшата атестационна комисия)! Докторатът беше за *българите в днешна Румъния*, където е проучил ономастично на терен 143 селища с *бивши* българи, със *сегашни* българи и с българи, които са в процес на румънизация.

Там той откри и потомци на *заддунавските българи*, наричани днес *чангъи* и *секъи*, които описа подробно. Той описа и българите, познати с имената *палкене* в Банат (известни като *банатски българи*) и *богомили* в Трансилвания. Всичко това е представено с обилна ономастична фактология (антропоними, етноними, топоними, групоними и под.) във всичките му трудове по темата: *Българите в Румъния* (докторска дисертация и авторефератът към нея), *Трансилванските българи*, *Българите и българското от другата страна на Дунав*.

Интересът на Т. Балкански към т. нар. външни българи в съвременното звучене на термина продължава и днес. В момента в съавторство с доц. Васил Кондов се подготвя за печат книга с работно заглавие „Българите и българското между Прут и Амур“. Тази книга е предложена от няколко пионерски труда с ономастична информация за българите в Кавказ (вж. *Кавказките българи*). Там (в Кавказ) той откри *българи гагаузи*, които все още не бяха „гагаузирани“, т. е. такива българи с името *тукани*, които пазят българското в имена, етноними, групоними. Последва книгата му „На пусто пладнѐ“ с надслов от паремията на българите, тръгнали в Бежанарията още през 1829–1830 г. Подзаглавието на книгата е също тъй говорещо: *Българите в Руската империя и днес. Бележки на езиковия археолог*. Проследени са бежанските кervани, метрополиите, откъдето тръгват *българите бежанари*, колонииите, които създават, дъщерните селища на тези колонии и всичко в светлината на имената, носени от тези българи или създавани за тях като екстраобразни конструкции: *турци*, *шомполи*, *булгару тукана глава* и под. За първи път на вниманието на българските ономасти беше представена пилигримията на/в българската ойконимия, като специфичен начин за създаване на български селищни имена – тема, която бе доразвита в книгата „Разселването на българите. Проучвания на имената пилигрими в българската ойконимия“ в съавторство с Димитър Маринов, негов ученик в българската ономастична и езиковоархеологическа наука. След книгата „На пусто пладнѐ“ се появи фактически нейното продължение под надслова „Бесарабски бележник“. Съавтор е Васил Кондов,

бесарабски учен, също ученик на Т. Балкански в ономастиката. С тази книга се започна издирването на непознатото за *бесарабските българи* като емигранти, после и реемигранти в България, Влашко, Аржентина, Кавказ, като вниманието навсякъде е насочено и към онези остатъци от *старите българи*, създали знаменита империя в Европа, част от която е днешното ни отечество. Безспорно знаменателно е и едно от старите имена на България, запазено при турците на изток от Днестър, като *Аспаз ери*, огузки изговор на *Аспар ери*, ‘земята на народа аспар’, част от който води с името си епоним хан *Аспарух*.

Не мога да подмина една друга, по-ранна книга за външните българи, която Т. Балкански създаде пак в съавторство със своя ученичка – днешният професор Марияна Парзулова, вече известен учен и ономаст. Нарича се „Задкарпатските българи“. В нея за пръв път бе описана групата на *българите градинари*, разбира се, ономастично и езиковоархеологически.

Тук ще направя още един коментар: на читателя вероятно ще направи впечатление, че във всяка от книгите, цитирани дотук, присъстват маркерите (концептите) *българи*, *българско*. Това не е случайно. В разговорите, които сме водили, проф. Т. Балкански изрично подчертава, че *езиковата археология*, чието начало в българската наука постави именно той, е по същество част от българознанието, преодоляла изоставането на българската ономастична наука, което според него в европейски и в световен мащаб е с около 100 години. Той твърди, че идеята в този план не е негова, а на неговия учител, известен с порусеното име Василий Абаев – иранист, създал езиковоархеологическия прочит на историята на своя народ. Той предпочита да нарича този знаменит учен с оригиналното му име в осетинската му форма *Абайтъ Басо*.

И така, стигнах до другата тема, всъщност най-голямата в ономастичния път на Учения: българската езикова археология – ономастична дисциплина, чието начало той постави в споменатата вече дисертация „Българите в Румъния“. Т. Балкански започна по примера на Абайтъ Басо четенето на непознатото, забравено в българската история, но записано, дори датирано в езика, в неговата именна (онимна) система.

Тук ще се опра на няколко труда: в *Осман Нури ефенди. Големият помак на българите* авторът разкри българската същност на най-

известния „турчин“ между Пловдив и Неврокоп“, михалковец с това име, познат и като *Спасителят на Пещера и Брацигово* по време на Априлското въстание. За това събитие той създаде още един труд, ономастичен и просопографски, за *Лазар войвода*, военният ръководител на Брациговската въстаническа крепост. Безспорен венец обаче в езиковоархеологическите четения на проф. Т. Балкански е книгата му „Българският цар Ивайло в светлината на езиковата археология“. Накратко: той установи, че *Ивайло* е име призрак, срещу оригиналното *Иваил*, че *Лахана* е български езиков деформатив на *Алак хан*, а *Кордокува* – неговото родово име, което поради непознаването на принципите на споменатата наука досега беше разчитано като *Бърдоква*. В труда си *Тутракан* Т. Балкански разкри връзката на българите богомили с *тонаракийците* арменци, а в *Черкезите в българските земи* представи разселването на този немирнен кавказки народ сред българите.

Да се върна на *помашката тема*, която бе подета с цитираната работа за *Осман Нури ефенди* – почти недокосната в езиковедски план в трудовете по тази тема на Стою Шишков и Ст. Райчевски и само донякъде осветена от Кирил Патриарх Български в „Българомохамедански селища в Южните Родопи“. Едва през тази година излезе книгата на Иванка Гайтанджиева „Местните имена в Западна Беломорска Тракия“, където е описна част от помашката онимия зад политическите граници на страната. Преди това излезе един кратък опис на онимията в помашкото краище Бабек от Антон Вехов (Родопски сборник, т. V). В работата, свързана с помаците и тяхната българска онимия, се включих и аз като съавтор на трудовете *Местните имена в Доспатско* и *Местните имена в Пещерско*. Т. Балкански описа самостоятелно и топонимията на Чепино (Велинградско, с Чепинския Бабек). Автор е и на книгата *Възродителни движения и възродителни процеси*, в която проследи онимната фактология с т. нар. помашки имена, с групонимите и конфесионимите за помаците като *ахряне*, *торбеши*, *аповци*, *айоли*, *дилсзи* и под. Докато беше председател на Дружеството на българските ономасти, той подготви провеждането на ономастична конференция на тема „Помаците...“, която не успя да осъществи поради пречките, които му създаваше в Института за български език тогавашният му директор.

В огромното ономастично творчество на проф. Т. Балкански буквално се доработват всички онези теми и подтеми на българската ономастика, които са представени терминологично от теоретика на българската ономастична наука проф. Н. Ковачев (Българска ономастика): теоними – работи за *Стрибог*, *Перун*, *Тангра* и др.; агионими: *Света Петка Търновска*, *Ицван Бонгари*, *Никодим от Тисмана* и др., ойконими и пилигрими, за които стана дума по-горе, екстраобразните имена на българите, които също бяха споменати, и мн. др.

Разбира се, тук трябва да бъде отбелязано и най-голямото дело на проф. Т. Балкански в тази област, осъществено с моето скромно участие – *Енциклопедията на българската ономастика*, в която се доразвива терминологичната база на българската ономастична наука, представяна преди спорадично от автори като Й. Заимов и Ед. Григорян. Този ономастичен труд получи висока оценка в рецензии на професорите В. Супрун, Л. Селимски, Т. Оанка и др. Дори бяха създадени научни трудове по неговата фактология (вж. в *Библиографията*, която следва). Продължение на темата е книгата в съавторство с М. Парзулова *Именуването на българите*.

Във всички представяния за и на проф. Т. Балкански е посочено, че той създава една линия в българската ономастика, която се нарича *ономастична просопография*. Първият му труд в тази област беше просопографията на *Тодор Живков*, следвана от книгите за *Никола Вапцаров* и *Осман Нури ефенди*, *Големите власи сред българите*, *Лазар войвода*, *С българско име и с българска кръв*, *Пазарджичанинът Георги Таев*. Следват две работи за видни български ономасти – за проф. Н. Ковачев (в съавторство с мене) и за акад. Иван Дуриданов (в сътрудничество с други колеги). Последна по време в тази тематична област е книгата *Имената на известни българи*, която проф. Т. Балкански написа заедно с Марияна Парзулова.

Както казах, проф. Т. Балкански винаги е насочвал вниманието си към най-актуалното в развоја на българската ономастика. Той довърши започнатото от Ив. Дуриданов събиране на българската ономастична библиография. Съвместно със свои ученици (Ц. Константинова, М. Белнейска-Георгиева) и с доц. Д. Михайлова той създаде справочника *Библиография на българската ономастика* (1981–2000).

На въпроса ми кое свое дело смята за най-значително в областта на българската ономастика и българската езикова археология, задаван по различни поводи, той винаги е отговарял: „Учениците и последователите, които създадох, които направиха за тази наука като сбор много повече от сътвореното от мене!“ Така стигам до явлението в българската ономастика, което може да бъде наречено *школата на проф. Т. Балкански*, с внушителна фактология:

– ученици (аспиранти и докторанти): д-р Даниела Андрей от Румъния, създава под негово ръководство внушителния труд *Свиница и свиничанските българи*, д-р Цанка Константинова с *Топонимията на Казанлъшко*, д-р Никола Куртев от Молдова – *Ономастиката на Северозападния Буджак*, д-р Димитър Маринов – *Ономастиката на Северния Буджак*, д-р Марияна Белнейска – *Еклезиионимията*, д-р Алла Войникова от Украйна – *Ономастиката на Южния Буджак*, проф. д.ф.н. Марияна Парзулова – *Кримските българи, Булгарите и българите в Крим*;

– негови последователи като доц. Неда Павлова, вж. книгата ѝ *Топонимията на Чирпанско*, доц. Васил Кондов – *Кортенските колонии в Бесарабия* и др.;

– между последователите на проф. Т. Балкански бих могъл да се подреда и аз (вж. книгата ми *Местните имена в Никополско*, в която използвах фактология от монографията му *Никополските власи*).

За тази дейност на проф. Т. Балкански съм писал и аз, и проф. М. Парзулова. За нея фактически той беше награден и от Агенцията за българите в чужбина.

През изминалата 2014 г. професор Тодор Балкански навърши 70 години. Във връзка с това излезе едно мое интервю с юбиляра в сп. „Проглас“. В него бяха посочени и планове на учения, който вече, за съжаление, не е в цъфтящо здраве, но все още носи духа на изследователя, на „орач в целините на българската ономастика“. Предстои издаване на неговата пълна библиография, която се подготвя по малко по-различен от досегашните библиографски трудове начин. А това няма да е лесно, като се имат предвид немалкото (повече от 1000 единици), които трябва да се опишат и да се анотират. Дано успеем да се справим с тази задача до следващия му юбилей!

ТОДОР БАЛКАНСКИ – БИБЛИОГРАФИЯ

Библиографията се отпечатва по повод 70-годишнината на проф. дфн Тодор Балкански.

По-долу са представени библиографските единици, излезли след 2009 г., докогато са описани в сборника „Приятели на науката“ (с. 23–44), а за периода 1981–2000 г. в Т. Балкански и др. Библиография на българската ономастика (с. 23–43). След регистъра на библиографията от периода 2009–2015 г. следва анотиран преглед на монографичните трудове, както и на книгите, създадени от Т. Балкански в съавторство с др. учени. В трети раздел са поместени библиографските единици с представяне на именития български ономаст и езиков археолог и на неговото творчество.

I

Вълчан войвода. – В: Енциклопедичен справочник Малко Търново. 2009, с. 86–87.

Свобода ли е свободата на словото. – В: Метафора 8/27, декември 2009.

Два типа ойконимно образуване. – В: Словото е отражение на живота. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. д-р Христина Станева. В. Търново, 2009, с. 208–212.

Едно етимологическо четене на българското народностно име. – В: Приятели на науката. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Тодор Балкански по случай неговата 65-годишнина. В. Търново, 2009, с. 57–58.

Енигмата *Стрелча* от географско и от езиковоархеологическо гледище. – В: Приятели на науката. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Тодор Балкански по случай неговата 65-годишнина. В. Търново, 2009, с. 59–64 (съавтор Веселин Бояджиев).

Метрополиите на бесарабските, заднестровските, кримските и запорожките гагаузи. – В: Граматика и семантика. Научни изследвания в чест на проф. дфн Ст. Георгиев по случай неговата 80-годишнина. В. Търново, 2009, с. 293–304.

На пусто пладне. Българите в Руската империя и днес. Бележник на езиковия археолог. В. Търново, 2009.

Троян, Траянов вал, Траянови врата. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 10, В. Търново, 2010, с. 381–388.

Приветствие към Людвиг Селимски. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 11, В. Търново, 2010, с. 15.

Николай Ковачев – Учителят в неучителното време на 2009 г. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 10, В. Търново, 2010, с. 45–50.

Истории, легенди, предания, митове и ономастични потвърждения. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 11, В. Търново, 2010, с. 352–359.

Селищното име *Тараклий* в светлината на езиковата археология. – В сб. Дунав – Днестър. Обществознание. Езикознание. Педагогика. Vol. II. Cahul, 2010, р. 22–27. (съавтор Цанка Константинова).

Български поклон пред паметта на големия учен. – В: Раиса Хашхожева. Воспоменания кабардинского профессора. София – Нальчик, 2010, с. 46–51.

Марияна Парзулова и нейният труд за булгарите и българите в Крим (извадки от рецензиите за книгата). – В: М. Парзулова. Булгарите и българите в Крим. Бургас, 2010, с. 3–4.

Болгарская кортенская фамилия *Станчевых*. – В: М. Станчев. Род Станчевых. С., 2010, с. 153–154.

За енциклопедичния справочник „Чепино“. – В: Темпо (Велинград), 14. II.2010, с. 5.

Българите и българското от другата страна на Дунав. В. Търново, 2010, 848 с.

“В степите пустинни на Буджака”. Пушкин, българите и българското в Бесарабия. Езиковоархеологически прочит. В. Търново, 2010 (съавтор Васил Кондов).

Конотативните собствени имена в българския речник. – В: Лексикографията в европейското културно пространство. В. Търново, 2010, с. 169–174.

Стефан Димов и белите полета на българското литературознание (предговор). – В: Ст. Димов. За българския паметопис. Избрани текстове. Пазарджик, 2011, с.3–5.

За Димитър Стефанов като Димитър Дънеков с възхищение. – В: Д. Дънеков. Дойдох, видях! Антологична хроника. Панагюрище, 2011, с. 258–259.

За Лазар Грозданов и за книгата му. – В: Л. Грозданов. Един живот в три войни на българите. Пловдив, 2011, с. 3–8.

Великолепна книга за странджанското иманярство (предговор). – В: Ив. Бубалов. Иманярски и хайдушки предания. С., 2011, с. 8–9.

Чоролеев : Чуролеев; Чоролейците, Чуролейците – име прецедент на българите. – В: Многообразие и единство, кн. 1. 2011, с. 97–99 (съавтор К. Цанков).

„Предпочетени” в „Записки на потърпевшия“ са знак за дарованието на Георги Спасов. – В: Пазарджишка Марица, 28. XI. 2011, с. 3.

Нено Неделчев (*представяне*). – В: Н. Неделчев. Атанас Буров. В. Търново, 2011, задна корица.

Загадката „Манастиър“ в българската история. – В: Проблеми на социолингвистиката, т. 10, 2011, с. 187–194.

Акджа Казанлък – средновековното име на Казанлък. – В: Ц. Константинова. По стълбите, които водят нагоре и надолу. В. Търново, 2011, с. 18–20 (съавтор Цанка Константинова).

Селищното име *Тараклий* в светлината на езиковата археология. – В: Ц. Константинова. По стълбите, които водят нагоре и надолу. В. Търново, 2011, с. 413–421 (съавтор Цанка Константинова).

Цанка Константинова в българското ономастично пространство (*предговор*). – В: Ц. Константинова. По стълбите, които водят нагоре и надолу. В. Търново, 2011, с. 10–12.

Топонимията на Казанлъшко (*рецензия*). – В: Ц. Константинова. По стълбите, които водят нагоре и надолу. В. Търново, 2011, с. 564–565.

Като научен ръководител аз се гордеех с нея. – В: Ц. Константинова. По стълбите, които водят нагоре и надолу. В. Търново, 2011, с. 569–572.

Две имена от българския ойконимикон. – В: Ц. Константинова. По стълбите, които водят нагоре и надолу. В. Търново, 2011, с. 265–270 (съавтор Цанка Константинова).

Към творческата биография на писателя. – В: Иван Копривщенов. Био-библиография. Пазарджик, 2011, с. 5–9.

Последният от пазарджишките войводи на светло (*рецензия*). – В: Метафора (Пазарджик), бр. 1/31, април 2011.

Мъките на поета (*рецензия*). – В: Метафора (Пазарджик), бр. 2/32, май 2011, с. 7.

Уважаеми читателю на в. Метафора! – В: Метафора (Пазарджик), бр. 2/32, май 2011, с. 1.

Парономазията – В: Метафора (Пазарджик), бр. 2/32, май 2011, с. 1.

Честит юбилей, Приятелю! – В: Метафора (Пазарджик), бр. 2/32, май 2011, с. 3.

Непознатият Славейко Василев. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 2/32, май 2011, с. 8.

Стоян Димитров. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 2/32, май 2011, с. 4.

Успешни творци на Краището: Тодор Нешков. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 10.

Културна хроника. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 10.

Ела, Мечко, изяж ме!(рецензия) – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 9.

Плагиатството. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 9.

Когато бесеха Апостола, българите бяха тръгнали на мач. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 7.

Огнян Боев и арт-галерия „Боев“. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 7.

Най-красивата книга, издавана в Пазарджик. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 7.

Пазарджишки следи в родословието на Елин Пелин. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 7.

Критически прочит на прозата в монографии, публикувани през 2010 г. (рецензия). – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 7.

Какво знаем за Салерно?! . – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 4.

Поетичен виадукт *Салерно : Пазарджик*. – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 4.

За Учителя с поклон! – В: Метафора (Пазарджик), бр. 3/33, 2011, с. 1.

Метафора. Вестник за литература и изкуство. Пазарджик, бр. 2/32, май 2011 и бр. 3/33, 2011. Изцяло съставени и редактирани от Т. Балкански.

Тутракан. Езиковоархеологически разбор. В. Търново, 2011, 100 с.

Черкезите в българските земи. В. Търново, 2011, 304 с.

A props de la gruponimie. – In: studii și cercetări de Onomastică și Lexicologie, 1–2, Craiova, 2012, p. 9–16.

Тутракан. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 12, В. Търново, 2012, с. 120–126 (съавтор Хачик Мардиросян).

Един дългоочакван труд за българската зономия и зоонимия (рецензия). – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 12, В. Търново, 2012, с. 491–496.

Три хипотези за българските помаци. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика. Т. 12, В. Търново, 2012, с. 28–35.

Кълцанчо. Част от *Българи от мътното време* (вж.), препечатана в сайта на Центъра за анализи и образование (www.cao.bg), юли-август 2012.

Бургас в светлината на езиковата археология. – В: Езикът и културата в съвременния свят. В. Търново, 2012, с. 23–34.

Да опишеш и задраскаш войната (*предговор*). – В: Л. Грозданов. На запад от България. Пловдив, 2012, с. 7–10.

Поезия за дните и нощите на душата. – В: Ст. Данева. Огледало. Пазарджик, 2012 (задна корица).

Тя беше една от нас. – В: Спомени за бъдното. С., 2013, с. 76–80.

Иван Копривщенев. Българин с главна буква. – Трета възраст, бр. 3, 16. I. 2013, с. 4.

„Белият ескадрон“ на Йордан Йовков и „пазарджишката връзка“ в него. – Знаме, бр. 48, 12. III. 2013, с. 5.

Името *Кърджали*. – Нов живот, бр. 46 (13463), 9–11 март 2013 (съавтор Елена Костова-Петкова).

Перомоливията на творческото сдружение „Дънеков & Гърноев“ . – Знаме, бр. 78, 23. IV. 2013.

Към историята на този труд (*предговор*). – В: Д. Маринов. Селища с българско население в Северния Буджак. В. Търново, 2013, с. 5–10.

Библиография на българската ономастика. 1981–2000 (съавтори: М. Белнейска-Георгиева, Ц. Константинова и Д. Михайлова). В. Търново, 2013, 398 с..

Местните имена в Пазарджишко. В. Търново, 2013, 640 с.

Именуването на българите през XX–XXI век. Енциклопедичен справочник (съавтор М. Парзулова), В. Търново, 2013, 152 с.

Отзив за вестника ни от проф. Тодор Балкански. – Екзархантимовска светлина 96, 11. 2014, с. 1–5.

Към най-доброто, написано за таврийските българи в Бесарабия (*предговор*). – В: Ат. Марков. Българи в Таврия и таврийци в България (II изд.). Добрич, 2014, с. III–LXVI.

Пилигримията като ономастичен проблем (*предговор*). – В: Т. Балкански, Д. Маринов. Разселването на българите. В. Търново, 2014, с. 5–14.

За книгата, за авторите и за Пещерското Радилово (*предговор*). – В: Л. Грозданов, П. Караджов. Радилово в жертвената клада на Балканските войни 1912–1913. Пловдив, 2014, с. 3–8.

Емилия Пернишка. Местните имена в Свищовско (*рецензия*). – Български език, кн. 6, 2014.

„Лошо нещо е войната“ (*предговор*). – В: Л. Грозданов, П. Караджов. Село Радилово: последната хекатомба на България. Пловдив, 2014, с. 4–6.

За Автора, за Книгата и за още нещо (*предговор*). – В: Апостола на Българите. Сливен, 2015, с. 3–6.

Професор Марияна Парзулова в българската езиковедска наука и в българското ономастично пространство (*предговор*). – В: М. Парзулова. Етюди за именната система на българите. Бургас – Търнава, 2015, с. 5–8.

Дразни ме пищовът на Митко Палаузов сред Габрово. – В: Минаха години, бр. 13, 30. III.2015.

II.

Омоними в българския език, получени по словообразователен път (*Канд. дис.*), С., 1979, 240 с. Научен р-л: проф. Кристалина Чолакова, рецензенти: проф. К. Попов, доц. Веса Кювлиева-Мишайкова
– омоними, словообразуване.

Омоними в българския език, получени по словообразователен път (Автореферат на канд. дис.), С., 1979, 23 с.

Езикови свидетелства за потурчванията в българските земи, С.: Военно изд., 1985, 48 с.

– турци, османци, юруци; помашки имена: *Асанчо, Мемо, Мето, Муте* и др.

Aromânii din Rodopii Bulgariei și graiul lor : Аромъните от българските Родопи и техният говор (съавтор Раду Попеску). Craiova, 1995: Ed. Beladi, 168 p.

– диалектната част на румънския език; резюме на български език.

Задкарпатските българи. Етнос. Език. Етнотимия. Ономастика. Просопографии (съавтор М. Парзулова). В.Търново: Знак'94, 1996, 84 с.

– проучени селища: *Мукачево, Росфигово, Подгород, Ужгород, Холмок, Середнево, Чоп, Сюрта, Хуст, Сторожница, Берегово, Свлява*;

– етнотимии: *цигани (унгарски, словашки), русини, украинци, словаци, рутени, австрийци, шваби, хохли, русияни, руси, българи*;

– речник: градинарска терминология;

– групотимии: *лемки, бойки, градинари, гуцули, секуи, българи* ‘градинари’;

– антропотимии (украинизирани): *Никола : Микола, Ганчев : Ханчев, Първанов : Порванов, Тодор : Фьодор, Йосиф : Йосип; Любка Драгостинка, Марица Пенчевка*;

– топотимии: *Болхарско колесо, Болхарски хород, Болхарски хати*;

– хоротимии: *Кавказ, Рус, Богданско, Влашко, Маджарско, Буковина, Мунтето* (Балкана);

– хропотимии: *Беше Маджарско (Чешкословашко), Петровден дойде*;

– характероними: *Българин работник* : *Русин пянка*; *Градинар разпилей къща няма* : *Болгарин празник няма*;

– еортоними; *Юря* ‘Гергьовден’;

– фитоними: *Арабски муде*, *Арабски яйца*, *Ликоришко зеле*, *Болхарска капуста*, *Болхарска квитка* ‘здравец’;

– просопографии: *Пенчо и Георги Пенчеви*, *Деньо Стоянов*, *Пенчо Острев*, *Пейо Деньо*, *Николай Роглев*, *Златко Асенов*, *Юрий Венелин*, *Лабори*.

Тодор Живков. Един езиковед за просопографията на Диктатора, В.Търново: Знак‘94, 1996, 128 с.

– кварталоним; *Елаша*; РИ: *Замфиркъовските*; групоними: *Чукачите*, *Тошетата*, *Кръстеняци*; ойконими: *Клисурската махала*, *Дръвница*; еклезионим: *Свети Тодор Тирон*; ЛИ: *Яшар* : *Живко*.

Трансилванските (седмиградските) българи. Етнос. Език. Етнони-мия. Ономастика. Просопографии. В.Търново: Знак‘94, 1996, 136 с.

– проучени селища: *Чергъу Маре*, *Чергъу Мик*, *Венцул де Жос*, *Брашов*, *Брашовски шкеи*, *Сибиу*, *Ръинов*, *Бунгард*, *Русчор*, *Ла Секуи*, *Надежда*, *Бая Харгита*, *Корунд*, *Булгарени*, *Одорхей Секуеск*, *Кристору Секуеск*, *Дева*, *манастирът Прислоп*;

– просопографии: *Блазиус Клайнер*, *Ицван Понгарц*, *Щефан Октавиан Йосиф*, *Николае Завич*, *Димитър Кабадаиев*, *Ян Хуняди*, *Салан*, *Ахтум*, *Гелу*, *Меномерут*, *Думитру Мартинаш*, *Никодим Вратненски*;

– антропоними: *Секула детенце*, *Война*, *Мъченик*, *Баще*, *Ищок*, *Секел*, *Сурка*, *Три Юга*, *Берон*, *Завич*, *Модран*, *Банчу*, *Бойчан*, *Прекуп*;

– топоними: *Гробище*, *Груй*, *Крайца*, *Кънепа*, *Родина*, *Усою*, *Шкеи*, *Благовец*, *Кошорени*, *Ла Югаре*, *Суб Верижер*, *Цалина*, *Шипот*, *Браздея*, *Целин*, *Блаже*, *Вълчинка*, *Габришка*, *Стръмба*, *Прогадие*, *Пожаруна*, *Червенка*;

– конфесионими: *богомили*, *католици*, *протестанти*, *павликяне*, *православни*;

– етнониими: *богомили* ‘българи’, *унгарци*, *италианци*, *секуи*, *чангъи*, *немци*, *булгари*, *румъни*, *саси*, *шваби*;

– групоними: *богомили*, *брашовски шкеи*, *шкеи лемки*, *бойки*, *чергедски българи*, *банатски българи*, *трансилвански българи*, *седмиградски българи*, *дошляци*.

Големите власи сред българите. Ономастична просопография (съавтор Даниела Андрей). В. Търново, Знак‘94, 1996.

– *Сирма войвода*, *Майка Тереза*, *Питу Гули* и др.

С българско име и с българска кръв. В.Търново, Знак'94, 1996, 112 с.
– имена на *българи, булгари, бивши българи, но с българска кръв, като Кемал Ататюрк, Бен Москони, Константин Брънкуш, Николае Йорга, Ана дьо Ноай, майка Тереза, Салан, Янош Секели, Хайдут Велко* и мн. др.

Западнородопските власи. Етнос. Етнотимия. Ономастика. Екстралингвистика. В.Търново: Знак'94, 1996, 112 с.

– ойконими (колиби): *Бакица, Беглика, Беш бунар, Блашки колиби* и др.;
– етнотими: *власи, каравласи, диви и питомни власи, армъни, куцовласи, каракачани*;

– топоними: *Котареле Шиканилор, Капул де шоп, Буна страна* и др.;
– антропоними: *Кикидонови, Пасъревци, Зафировци, Станкани, Куцани, Каролидовци, Туртови, Шкретовци* и др.

Никола Вапцаров, България и българите. Към просопографията на поета. В. Търново, Знак'94, 1996, 96 с.

– етнотими: *българи, македонци, добруджанци, тракийци*; РИ: *Вапцаровци*; псевдоним: *Багрички*.

Николай Ковачев. Доайен на българската ономастика (съавтор К. Цанков). В. Търново, 1996, 32 с.

Българите в Румъния. Етнос. Език. Етнотимия. Ономастика. Просопографии. Докт. дисертация (хабил), 1000 с. С., 1996, Институт за български език към БАН.

– проучени са 144 селища в Румъния с българи и бивши българи, като *Терпезица, Крайова, Пояна Маре, Бъйлец* и др.

Българите в Румъния. Етнос. Език. Етнотимия. Ономастика. Просопографии. Автореферат на докт. дисертация (хабил), В. Търново, 1996, 60 с.

Осман Нури ефенди. Големият помак на българите. Ономастична просопография. В. Търново, 1997, Знак'94, 128 с.

– *Осман Нури ефенди*, първият главен мюфтия на България; *Михалково, Девинско*; топонимия, антропонимия.

Лексикографията – отражение на българското словно богатство (съавтори: Емилия Пернишка, Веса Кювлиева, Кирил Цанков, Марияна Парзулова. В. Търново, Знак'94, 1997, 68 с;

– авторска част: Българската ономастична лексикография – основен фактор за възстановяването на неписаната история на българския език (с. 31-36);

– към теорията и практиката на българската езикова археология; ономи и оними; лексикография, ономастика.

Местните имена на Чепинското краище (Велинградско), В. Търново: Знак'94, 1998.

– обяснени са около 6000 имена (топоними и селищни): *Абланица, Алendarова, Велинград, Четино* и мн. др.

Никополските власи. Етнос. Език. Етнотонимия. Ономастика. Просопографии. В. Търново: Знак'94, 1999, 147 с.

– СелИ: *Гиген, Гулянци, Дебово, Долни Вит, Дъбован, Драгаши войвода, Загражден, Искър, Ленково, Милковица, Мъкрешан, Сомовит, Черковица, Шияково*; топоними от землищата на всички посочени селища; лингвотонимия.

Местните имена от Доспатското краище (съавтор К. Цанков). В. Търново: Знак'94, 2000.

– Обяснени са около 2000 топонима, вкл. СелИ като *Барутин, Владово, Доспат, Касък, Любча* и под.

Лазар войвода. С.: ГЕА, 2000, 110 с.

– просопография на Лазар Илиев Марков, военен ръководител на Брациговската въстаническа крепост през април 1876 г.

Академик Иван Дуриданов. Доайен на българското езикознание (съавтори: Н. Мутафчиева, М. Китанова). С.: АИ „М. Дринов“, 2005, 59 с.

Пазарджик и Пазарджишко в светлината на езиковата археология. В. Търново: Знак'94, 2005.

– предговор акад. Иван Дуриданов;

– *Пазарджик, Татар Пазарджик, татар пазарджик, къзъл пазарджик, Сарая, Оризовград, Ономасийско поле* и др.;

– *Ибрахим паша, Минети бег, Айице Булгани* и др.

Кавказките българи. Принос към българската етнолингвистика. В. Търново: Знак'94, 2005, 112 с.

– описани са *българите тукани* в Северен Кавказ (Чечения, Ингушетия, Северна Осетия, Кабардино-Балкария);

– етнотоними: *българи, булгари, черни булгари, балхари, балкари : малкари, карачай*;

– групотоними: *гагаузи, тукани*;

– антропотоними: *Доброджанов, Забунов, Плугчи* и др.

Българският цар Ивайло в светлината на езиковата археология. Принос към българската етнолингвистика. В. Търново: Знак'94, 2005, 116 с.

– *Алакхан, Лахан(а), Ивайло : Ивайло, Кордокуба, Бърдоква*.

Методи Шаторов между македонизма и българизма. Просопография на Стариот Бугарин. В. Търново: Знак'94, 2006, 432 с.

– ФИ *Шаторов*, псевдоним *Шарло*, лингвоним „македонски език“, МИ *Алабак* : *Милеви скали*, ергоним „*Бригада Георги Димитров*“ и др.

Местните имена от Пещерското краище (съавтор Кирил Цанков). В. Търново: Университетско издателство, 2007, 372 с.

Възродителни движения и възродителни процеси. Ономия и они-
мия. В. Търново: Знак'94, 2007, 300 с.

– *помашко име, възродително име, българско име, християнско име, кораново име* и др.

Партизанският терор и Вартоломеевите нощи в Пазарджишкото краище. В. Търново: Знак'94, 2008, 624 с.; 2. изд. 2009.

– описани са над 800 жертви на партизаните и техните помощници, избити без съд и присъда, пребивани, измъчвани, изчезнали безследно; дадени са имената на жертвите, като *Атанас Пеканов, Минко Сурлеков, Атанас Попов* и др.; имената на насилниците, като *Димитър Мурджев, Любен Гумнеров, Насо Злото, Топси* и др; описани са имената на *Пазарджишките Голготи*, като *Еледжик, Пясъците, Кри дол, Чилийски дол, Мурджов кладенец* и под.;

– екземпляр от книгата е поставен в оловна кутия, зазидана в основите на Паметника на жертвите на комунизма в Пазарджик.

Имената на известни българи. Просопографичен антропонимикон (съавтор Марияна Парзулова). Бургас: Димант, 2008, 284 с.

– антропоними: *Майка Тереза, Кочо Честименски, Райна Кабаиванска* и др.

На пусто пладне. Българите в Руската империя и днес. Бележник на езиковия археолог (съавтор В.Кондов). В. Търново: Знак'94, 2009, 396 с.

– бежански кервани от България към Бесарабия, Междуречието Днестър – Днепър;

– метрополии, бежанарски селища, хоронимия, ойконимия, антропонимия и др.;

– ойконимикон на българските колонии (СелИ): *Валя Пержа, Кортен, Болград, Таш бунар, Дермен дере* и др.;

– пилигрими: *Болград, Каланчак, Бургуджи, Вайсал* и др.;

– етноними, групоними: *алтайски българи, амурски българи, бесарабци, тукани*;

– хороними: *Аспаз ереи, Вистер, Вилаета* и под.

„В степите пустинни на Буджака“. Пушкин, българите и българското в Бесарабия. Езиковедски прочит (съавтор Васил Кондов). В. Търново: Знак'94, 2010, 124 с.

– предговор: проф. Дечка Чавдарова.

Енциклопедия на българската ономастика (съавтор Кирил Цанков). В. Търново: Фабер, 2010, 550 с.

– статии с термини и с просопографии.

Българите и българското от другата страна на Дунав (Влашко, Молдова, Трансилвания и Банат) в светлината на езиковата археология. Етнос. Език. Етнонимия. Ономастика. Просопографии. В. Търново: Знак'94, 2010. – проучени са 144 селища с българи (бивши и настоящи).

Васил Кондов. Библиография (съавтори: Николай Куртев, Мариана Белнейска, Таня Тодорова). Комрат (Молдова), 2011, 68 с.

– авторска част: За най-известния езиковед на бесарабските българи *Васил Кондов*, с. 4–10.

– същото на румънски език: T. Balkanski și alți. Vasil Condov. Bibliografia (1981–2011). Comrat, 2011, 68 p.; авторска част: Despre cel mai cunoscut lingvist bulgar-besarabian (p. 11–15).

– на турски (гагаузки) език: Vasil Kondov. Bibliografia (1981–2011). Comrat, 2011, 68 p.; авторска част: Besarabiya bulgariarında en anılmîşî dil bilimcisi için (p.16–20);

– на руски език: Васил Кондов. Библиография (1981–2011). Комрат, 2011, 68 с.; авторска част: О самом известном языкеводе среди бесарабских болгар (с. 21–27).

Тутракан. Езиковоархеологически разбор. В. Търново: Фабер, 2011, 100 с.

– *тондракийци*; СелИ Тондрака, Тутракан, Тараклий; арменска ерес, българска ерес и др.

Черкезите в българските земи. В. Търново: Знак'94, 2011, 304 с.

– антропоними: *Абазе Мустафа ага, Джамбалазът, Есад бей, Чамок* и др.;

– етноними: *абазини, абдзах, адиги, балхи, гоайе, зихи, кабарди* и др.;

– групоними: *кримски черкези, Шамилови черкези, български черкези*;

– алоетноними: *джърджа, джирджа* – име за българите; *кужша* – за балкарите, *темиг* – за турците в България и др.;

– екстраобраз: *Кавказ на Балканите* – за България;

– топоними: *Абаз дере, Абазица*;

– ойконими: *Абашко село, Черкезко село* : *Черкезите* и под.

Българи от Мътното време. Бивалици и небивалици с парамони български от Зангочево, вилаета Татарджик на земята Проклетия. В. Търново: Знак'94, 2012, 112 с.

– белетризирани мемоари и биография на Т. Балкански; ономастичното в тях – прозвища антропоними, прозвища катойконими

и групоними: *Дядо Поп Вертикал, Клъц-Клъц, Питанката, Ренегата, Деменцията, Въчата, Бай Татали* и др.; *зангочи, българе, верните* и др.; *Зангочево, Татарджик, Проклетия* и др.

Пазарджичанинът Георги Таев. Един от поборниците и опълченците на българите. Пазарджик: Рони дизайн, 2012, 110 с.

– *ФИ Таев, Лазар Илиев, Съединението* и др.

Стефан Захариев и Летописният разказ на поп Методи Драгинов. Последният мистификат на Българското възраждане. Пазарджик: Белопринт, 2012, 276 с.

– *Стефан Захариев : Антикаджията, Методи Драгинов, СелИ Драгиново; Чепино : Цепена; помаци* и др.

Бесарабски бележник (съавтор Васил Кондов). В. Търново: Знак' 94, 2012, 290 с.

– *РИ: Вапирови, Доброджан, Карбон, Сербин* и др.;

– *СелИ: Терновка, Тараклий, Болград* и др.;

– групоними: *главанци, загорци, овалии* и др.;

– хороними: *Асенова земя, Аспар ери, Ател куз, Бендер* и др.

Библиография на българската ономастика 1981–2000 (съавтори: М. Белнейска-Георгиева, Ц. Константинова и Д. Михайлова). В. Търново: Фабер, 2013, 398 с.

Местните имена в Пазарджишко. В. Търново: Фабер, 2013, 640 с.

– предговор Кирил Цанков (с. 5–6);

– обяснени са 10000 онима; просопографии, ойконими, имена на изчезнали селища: *Араб кьой, Асофилер, Бесиче, Беш авджи, Гювенджево, Дели кьой, Джафарлъ, Дуванлии* и др.;

– с топонимна карта на България, изглед от площада пред Старата поща на Пазарджик, кулата в Сарам бей по рисунка на Ст. Христович.

Именуването на българите през XX–XXI век. Енциклопедичен справочник (съавтор М. Парзулова), В. Търново: Знак'94, 2013, 152 с.

– ономастични категории, валидни в посоченото историческо време, като *избор на име, именен модел, любопитно име* и под.

Разселването на българите. Проучване на имената пилигрими в българската ойконимия (съавтор Димитър Маринов). В. Търново: Знак'94, 2014, 316 с.

– ойконими пилигрими: *Гулица, Гулянци, Ердек бурну, Ерелий, Копаня, Кортен, Стария Троян* и др.

III

Татяна Биттирева (Налчик, Кабардино-Балкария). София – Налчик.
– Советская молодежь, № 4 (6291), 25.01.1989.

– интервю с Т. Балкански за работата му в селищата с българи в Кавказ.

Кирил Цанков. Ст.н.с. к.ф.н. Тодор Балкански. – В: СПБО, т. 3, 1996, с. 147–152.

– представен като ономаст.

Ана Чолева и др. Библиография на българската ономастика 1971–1980. В. Търново, 1993, с. 135.

– библ. единици №№ 97–109, 630–636, 782–784, 831.

Даниела Андрей. Свиница и свиничанските българи. В. Търново, 1998, с. 7, 9, 10.

– Т. Балкански е представен като научен ръководител на дисертация;

– Публикувана е статия на румънския автор И. Долич, клисурски сърбин, срещу проучванията на Т. Балкански в Банат, Румъния.

Институт за български език 1942–2000. С., 2002.

– представен в Секция за българска етимология и ономастика, без пагинация.

Метафора (Пазарджик), октомври – ноември 2004, Рубрика „Наши творци“.

– представен просопографски и със статия „Българската Бесарабия“.

Мария Найденова. Ценен е човек, когато използва енергията за добри дела. – в. Априлци (Брацигово), бр. 537, год. XXV, 11.03.2004, с. 5.

– интервю с проф. Т. Балкански; представени са книгите му „Лазар войвода“ и „С българско име и с българска кръв“.

Ани Александрова. Пазарджичанин диктува модата в българската ономастика. – в. Знаме (Пазарджик), бр. 160, 20. 08. 2004, с. 8.

Ал. Арnaudов. С конференция отбелязаха 85 години на Иван Дуриданов. – Виделина (Пазарджик), 18. 05. 2005, с. 5.

– Т. Балкански е представен като автор на доклад „Етнолингвистичен прочит на името Балкан“ и като организатор на конференцията.

Книги и публикации в периодичния печат за Пазарджик и Пазарджишко от проф. д.ф.н. Тодор Балкански. Био-библиографска справка (1976–2004). Пазарджик. Библиотека „Н. Фурнаджиев“, 2005.

– библиография от 55 единици и биографична справка.

Дима Бойчева. Проф. Тодор Балкански твърди: „Пазарджик е основан през 1420 г. от племето татар пазар. – в. Знаме, 2005 – интервю.

Никола Куртев. Последният выстрел. На учителя Т. Балкански. – Метфора (Пазарджик), кн. 3, 2005.

– разказ на руски език, в който главен герой е Тодор Балкански.

Поздравление от акад. Иван Дуриданов по случай 60-годишнината на ст.н.с. д.ф.н. Тодор Балкански. – В: Т. Балкански. Пазарджик и Пазарджишко в светлината на езиковата археология. В. Търново, 2005, с.5–6.

Анна Малешкова и Николай Куртев. На този ден в Бесарабия. Сливен, 2007.

– представен е като научен ръководител на докторанти от Бесарабия (*На дата 25 януари*).

Есенна дъга. Литературен сборник. Пазарджик, 2007, с. 157.

Проф. Тодор Балкански: *Тодор, Трифон и Стоян* са типично български имена (*интервю*). – Агенция „Фокус“, 23.01.2008, 15:27.

Деян Енев. Езиковец преобръща историята. – Сега, 12.01.2008.

Н. Намерански. Глас незнаен тук ме призова. В. Търново, 2008, с. 392.

– просопографска бележка за проф. Т. Балкански.

Проф. д-р Тодор Балкански. – В: Н. Намерански. Имах щастието да се познавам с тях. В. Търново, 2008, с. 21–23.

Дима Бойчева. Малко са имената, останали от старите българи (*интервю*). – Знаме (Пазарджик), бр. 16, 25.01.2008, с. 18.

– ЛИ: *Огнян, Златан, Сребрьо, Излика; Аспарух, Кубрат, Бат Баян, Паруш* и под.

Дистрикт 2482. България. Указател 2008–2009. Пловдив, 2008, с. 230.

– представен е като професор по ономастика.

А. Попов. Историята на една смъртна присъда. С., 2009, с. 86, 98, 100, 103.

– документално е представено участието на Т. Балкански в казуса по разкриването на нередностите по смъртната присъда на *Живко Делков*.

Кирил Цанков. Професор Тодор Балкански. Ученият. Учителят. Приятелят. – В: Приятели на науката. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Тодор Балкански по случай неговата 65-годишнина. В. Търново, 2009, с. 19–22.

Кирил Цанков, Мариана Белнейска. Библиография на трудовете, създадени от проф. Т. Балкански (анотирана до 1985 г.). – В: Приятели на науката. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Тодор Балкански по случай неговата 65-годишнина. В. Търново, 2009, с. 23–46.

Боян Байчев. От студента до професора Тодор Балкански. – В: Приятели на науката. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Тодор Балкански по случай неговата 65-годишнина. В. Търново, 2009, с. 16–18.

Балкански, Тодор. – В: Петър Чолов. Български истории. Биографично-библиографски справочник. С., 2010, с. 374.

Пело Михайлов. Възпоменателни селищни имена в Пловдивска област. Пловдив, 2010, с. 88.

– представен като далечен роднина на *Кочо Честименски*.

Ал. Попов. В недрата на отминалото. Пазарджик, 2010.

– съобщение за съвместната работа между писателя и депутат от ВНС Ал. Попов и проф. Т. Балкански (с. 208 и сл.); представяне на книгите „Партизанският терор и Вартоломеевите нощи в Пазарджишкото краище”. (с. 284) и „Възродителни движения и възродителни процеси. Ономия и онимия”.

Ст. Димов. Именит езиковед твори в Сарая. – Марица, 12.02.2010, с. 3.

„Аз съм и си оставам пазарджичанин“. – В: Ст. Димов. Профили. Пазарджик, 2010 (текст, посветен на Т. Балкански).

Ст. Димов. От „Когато ставахме мъже“ до „Небесен гурбетчия“. – На пазар в Пазарджик, 26. 11.2010, с. 2.

– за представените от Т. Балкански книги на поета Ивайло Балабанов.

Лилия Крумова и др. Библиография на българската лексикология, фразеология и лексикография 1950–2010. С., 2011.

Марияна Парзулова. Проф. Тодор Балкански в пространството между езика и историята. – В: СПБО, т. XII, В. Търново, 2012, с. 501–516.

– цялостно биографско и библиографско представяне на Т. Балкански.

Книги на автори от Пазарджишкия регион, постъпили в библиотечния фонд през 2011 г. (Регионална библиотека „Н. Фурнаджиев“). Пазарджик, 2012, с. 10.

– за книгите на Т. Балкански *Тутракан* и *Черкезите в българските земи* с анотации и просопографска справка.

Тодор Балкански и др. Библиография на българската ономастика 1981–2000 В. Търново, 2013, с. 23–43.

– представен с библиографски единици от № 159 до № 391.

Тодор Балкански. – В: Бележити българи на съвременна България. С., 2013, с. 42–43.

– представен като професор, езиков археолог, ономаст, създател на нови течения ев науката.

Професор Тодор Балкански по *Via Bulgaria* (интервю на К. Цанков). – Проглас, XXIII, кн. 1, 2014, с. 178–185.

Кръщаваме децата си като коне (интервю на Райна Генадиева). – Жълт Труд, бр. 48, 26.11. 2014, с. 11.